

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ТЕРОРИСТИЧНОГО АКТУ: ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

OBJECTIVE SIGNS OF A TERRORIST ACT: CHARACTERISTICS OF THE CRIMINAL OFFENSE

Маслова О.О., к.ю.н.,

асистент кафедри кримінального права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглянуто та проаналізовано об'єктивні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 258 КК України. Приділяється увага взаємозв'язку та визначенню таких понять, як «тероризм» і «терористичний акт». Наголошується на тому, що різноманітним проявам тероризму є терористичний акт, вчинюваний з конкретною й загальною цілями, зі створенням загальної небезпеки, з публічним привертанням уваги до певних подій. Поняття «тероризм» знаходиться в органічному зв'язку з таким соціально-правовим явищем, як «терористичний акт». З позиції матеріалістичної діалектики тероризм – явище загальне, а терористичний акт – одичне і є проявом конкретного терористичного злочину зміст якого утворює найнижчий рівень узагальнення. Звертається увага на класифікацію об'єктів кримінального правопорушення «за вертикаллю» та «за горизонталлю». Родовим об'єктом терористичного акту є громадська безпека, а основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є громадська (загальна) безпека – стан захищеності життєдіяльності людей від джерел підвищеної небезпеки. Оскільки, основний безпосередній об'єкт знаходиться в межах родового об'єкта і є суспільними відносинами, на які в першу чергу посягає кримінальне правопорушення. Додатковим об'єктом можуть бути життя і здоров'я людини, власність, довкілля, авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, нормальне функціонування підприємств, установ або організацій. Зазначається, що терористичний акт, який виражається у застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків передбачено законодавцем як кримінальне правопорушення із матеріальним складом – «делікт безпеки». Встановлено та проаналізовано ознаки об'єктивної сторони терористичного акту.

Ключові слова: кримінальне право, кримінальна відповідальність, терористичний акт, об'єкт кримінального правопорушення, об'єктивна сторона кримінального правопорушення.

The article provides an objective examination and analysis of the criminal offense as defined in Part 1 of Article 258 of the Criminal Code of Ukraine. The article also addresses the interrelation and definition of key concepts such as "terrorism" and "terrorist act." It is important to note that a particular type of terrorism is a terrorist act committed with specific and general purposes, with the creation of a general danger, and with public attention to certain events. The concept of "terrorism" is inextricably linked with the social and legal phenomenon of a "terrorist act." From the perspective of materialist dialectics, terrorism can be considered a general phenomenon, whereas a terrorist act represents a specific instance of this phenomenon. The content of a terrorist act forms the lowest level of generalization. It is important to note the classification of objects used in the commission of a criminal offense, both vertically and horizontally. The overarching objective of a terrorist act is to compromise public security. The primary direct target of a terrorist act is public security, which encompasses the protection of human life from sources of heightened risk. The primary direct object is situated within the overarching generic object and represents a social relationship that is predominantly affected by criminal activity. In addition, the following objects may be affected: human life and health, property, the environment, the authority of state authorities, local governments, and associations of citizens, as well as the normal functioning of enterprises, institutions, or organizations. It should be noted that a terrorist act, which is expressed in the use of weapons, an explosion, arson, or other actions that endanger human life or health or cause significant property damage or other serious consequences, is provided by the legislator as a criminal offense with a material component, namely, a "tort of danger." The author identifies and analyzes the objective aspects of a terrorist act.

Key words: criminal law, criminal liability, terrorist act, object of a criminal offense, objective side of a criminal offense.

Постановка проблеми. Однією з найвищих соціальних цінностей визнається безпека людини (ч. 1 ст. 3 Конституції України). У складних умовах існування нашого суспільства безпека людини залишається першочерговим пріоритетом. Терористичні акти, що постали глобальним і національним лихом становлять неабияку загрозу безпеці людини та іншим її правам і свободам. Саме тому в науці кримінального права приділяється значна увага визначенню терористичного акту, уточненню об'язкових ознак об'єктивної сторони та встановленню об'єкту кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Стан дослідження у науковій літературі. У науці кримінального права зазначеній проблематиці та іншим аспектам щодо терористичного акту присвятили свої дослідження такі вчені, як В. І. Борисов, Л. М. Демидова, В. П. Смельянов, О. В. Кириченко, С. М. Мохончук, Р. С. Орловський, О. С. Попович, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, О. М. Чорний, О. В. Шамара та багато інших.

Метою статті є з'ясування саме об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення (злочину), передбаченого ч. 1 ст. 258 КК України.

Вклад основного матеріалу дослідження. За визначенням М. І. Панова і В. П. Тихого, безпека – це найважливіша цінність, що повинна забезпечувати вільне існування

та розвиток особи, суспільства, людства, створювати гармонію і переборювати суперечності у відносинах «людина – техніка», «людина – навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями і державами [1, с. 11]. Юридична наука і практика мають справу з безпеками у сфері діяльності людей, тому причиною безпеки завжди виступають саме певна діяльність, поведінка людей. Безпека людини – це певною мірою узагальнюючий, інтегрований виразник реалізації прав і свобод людини, її захищеності (гарантованості) від небезпек [2, с. 37].

У кримінальному законодавстві категорія «безпека» використовується при характеристиці ознак об'єктів деяких видів кримінальних правопорушень (злочинів), зокрема виділяють національну безпеку, громадську безпеку, безпеку виробництва, безпеку руху та експлуатації транспорту, безпеку людства. КК України забезпечує безпеку людини як нормами Загальної, так і Особливої частини. Одним із головних своїх завдань КК України ставить правове забезпечення громадської безпеки, що безпосередньо зазначено у ч. 1 ст. 1 КК України. Від додержання громадської безпеки багато в чому залежить рівень захищеності кожної людини від загрози загальнонебезпечного характеру, так і відповідні інтереси суспільства та держави [3, с. 369]. У розділі IX «Кримінальні правопору-

шення проти громадської безпеки» Особливої частини КК України законодавець передбачив кримінально-правову норму, що встановлює відповідальність за терористичний акт. Слід зазначити, що серед науковців триває дискусія щодо: визначення та змісту цього діяння; встановлення об'єкта терористичного акту та його видів; з'ясування обов'язкових ознак об'єктивної сторони терористичного акту та моменту закінчення зазначеного кримінального правопорушення.

В. П. Ємельянов пропонує визначити терористичний акт як акт тероризму, тобто вчинення або погроза вчинення вибуху, підпалу, отруєнь, затоплень, посягання на життя, викрадення людини, захоплення заручника, транспортногo засобу, установ, підприємств, радіоактивних матеріалів або інших суспільно небезпечних діянь, що спрямовані на залякування населення з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади України чи інших держав, міжнародними організаціями, об'єднаннями громадян, фізичними або юридичними особами [4, с. 30].

Тероризм як явище досліджувалося у різних аспектах і різними науками, тому у літературі та суспільстві панує не правове, а буденне розуміння цього явища. Під тероризмом розуміються акти насилля або погрози насиллям, їх мета розсіяти жах, викликати паніку, змусити боятися, спонукати до дій або утриматися від них у потрібному терористам напрямку. Досліджуючи проблеми боротьби з тероризмом В. П. Ємельянов вважає, що при розробці поняття тероризму потрібно встановити чіткі межі даного явища і відкинути всі політичні тлумачення щодо тероризму. Вчений є прихильником думки, що з терористичної діяльності необхідно назавжди зняти політичний ореол і визначити їй відповідне місце серед звичайних кримінально-караних діянь, а під тероризмом необхідно розуміти такі загально-небезпечні дії або погрози ними, які вчиняються публічно, посягають на суспільну безпеку та спрямовані на створення в соціальній сфері обстановки страху, непокою, пригніченості з метою прямого або непрямого впливу на прийняття будь-якого рішення або відмови від нього в інтересах винних [5, с. 34]. Законодавче визначення дефініції «тероризм» надано у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. №638-IV: це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [6]. Тероризм є досить складним суспільно небезпечним явищем, що в узагальненому виді характеризується як залякування населення та органів державної влади з метою досягнення певного суспільно небезпечного результату, який досягається шляхом вчинення дій, які підпадають під ознаки терористичного акту. Л. М. Демидова та О. С. Попович зазначають, що різновидом тероризму є терористичний акт, вчинюваний з конкретною й загальною цілями, зі створенням загальної небезпеки, з публічним привертанням уваги до певних подій. Поняття «тероризм» знаходиться в органічному зв'язку з таким соціально-правовим явищем, як «терористичний акт» [7, с. 129]. З позиції матеріалістичної діалектики тероризм – явище загальне, а терористичний акт – одиничне і є проявом конкретного терористичного злочину зміст якого утворює найнижчий рівень узагальнення [4, с. 37]. У ч. 1 ст. 258 КК України закріплена дефініція терористичного акту: «Терористичний акт, тобто застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або

з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привертання уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою. При цьому терористичний акт за ст. 258 КК України є одним з найнебезпечніших кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, який визнано тяжким злочином (ч. 1 вказаної статті) і особливо тяжким злочином – її ч. 2 та 3). Загальновідомо, що єдиною і достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення передбаченого КК України (ч. 1 ст. 2 КК України). У кожному складі кримінального правопорушення виділяють чотири елементи: 1) об'єкт, 2) об'єктивна сторона, 3) суб'єкт, 4) суб'єктивна сторона. Матеріальним елементом підстави кримінальної відповідальності є наявність у вчиненому особою діянні всіх ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого КК України, тобто при наявності об'єктивних (об'єкт, суспільно небезпечне діяння особи, суспільно небезпечні наслідки цього діяння, причинний зв'язок між вчиненням особою діянням та його наслідками, а іноді, крім того, спосіб, засоби, знаряддя, обстановка, місце та час вчинення кримінального правопорушення) і суб'єктивних (суб'єкт кримінального правопорушення, вина, а також мотив та мета) ознак, які характеризують певне суспільно небезпечне діяння як кримінальне правопорушення, що утворює таке юридичне поняття, як склад кримінального правопорушення. Метою дослідження є з'ясування саме об'єктивних ознак складу кримінального правопорушення (злочину), передбаченого ч. 1 ст. 258 КК України. Об'єкт кримінального правопорушення – обов'язковий елемент складу кримінального правопорушення. Цей елемент складу характеризується певними ознаками, обов'язковою та факультативними. Обов'язковою ознакою об'єкта, як елемента будь-якого складу кримінального правопорушення є суспільні відносини, що охороняються кримінальним законом. До факультативних ознак об'єкта, як елемента складу кримінального правопорушення відносяться предмет та потерпілий. Об'єкт як (обов'язкова) ознака складу кримінального правопорушення (об'єкт кримінального правопорушення у власному вузькому значенні) – це те, на що посягає кримінальне правопорушення, чому воно заподіє істотної шкоди або створює загрозу заподіяння істотної шкоди. Предмет кримінального правопорушення (факультативна ознака об'єкта). Як слушно звертає увагу В. Я. Тацій [8, с. 786–787], предмет кримінального правопорушення це будь які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність у діяннях особи ознак конкретного складу кримінального правопорушення. Водночас науковець зазначає, що у спеціальній науковій літературі надаються й інші визначення предмета кримінального правопорушення, що ґрунтуються на розширенні обсягу цього поняття за рахунок включення до нього інших явищ об'єктивної дійсності, таких як нематеріальні блага, інформація, енергія, матеріальні цінності тощо. Однак у законі про кримінальну відповідальність при описі того чи іншого кримінального правопорушення законодавець найчастіше вказує саме на певні речі або їх ознаки, властивості, тому предмет є речовою (матеріальною) ознакою кримінального правопорушення. Предмет кримінального правопорушення, як зауважує В. Я. Тацій [8, с. 786–787] притаманний не будь якому складу кримінального правопорушення, і тому на рівні загального поняття складу кримінального правопорушення він є не обов'язковою, а факультативною ознакою. Якщо ж предмет кримінального правопорушення прямо передбачений у статті Особливої частини КК

України, він є обов'язковою ознакою складу конкретного кримінального правопорушення. Потерпілий від кримінального правопорушення (факультативна ознака об'єкта) – це соціальний суб'єкт (учасник) суспільних відносин, охоронюваних законом про кримінальну відповідальність, права, свободи, законні інтереси якого порушуються кримінальним правопорушенням шляхом заподіяння істотної шкоди майнового, фізичного, морального, соціального чи іншого характеру або шляхом створення реальної загрози заподіяння такої шкоди. М. В. Сенаторов зазначає, що злочини завжди заподіюють шкоду охоронюваним законом благам, правам чи інтересам певних соціальних суб'єктів. Потерпілий виникає у разі вчинення будь-якого злочину. Проте ознакою складу злочину він стає лише у тих випадках, коли на нього безпосередньо вказано у законодавчому формулюванні певного злочину [9, с. 93]. Законодавче визначення потерпілого від кримінального правопорушення сформульоване у ст. 55 КПК України, відповідно до якої потерпілий у кримінальному процесуальному розумінні – це фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдана моральна, фізична або майнова шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдана майнова шкода. Обов'язковою ознакою складу певного виду кримінального правопорушення потерпілий стає лише тоді, коли його наявність зазначена або впливає із визначення кримінального правопорушення, наведеного у відповідних статтях Особливої частини КК України [10, с. 47].

Найбільш поширеною в науці кримінального права є триступенева класифікація об'єктів кримінального правопорушення «за вертикаллю» (загальний, родовий з визначенням за необхідності в його межах і видового об'єкта, а також безпосередній об'єкти кримінального правопорушення), а «за горизонталлю» на рівні безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення – основний безпосередній і додатковий безпосередній об'єкти кримінального правопорушення. Крім того, науковці використовують класифікацію на рівні додаткового безпосереднього об'єкта кримінального правопорушення з поділом цього об'єкта на два види – додатковий обов'язковий (необхідний) і додатковий факультативний [11, с. 135, 153, 154]. Під загальним об'єктом кримінального правопорушення розуміють сукупність суспільних відносин, поставлених під охорону чинного кримінального законодавства [11, с. 138]. Наявність загального об'єкта терористичного акту підтверджується тим, що при визнанні останнього кримінальним правопорушенням у КК України 2001 р. загальна різноманітна сукупність суспільних відносин, охоронюваних цим Кодексом, уже охоплювала відносини, яким заподіюється або може бути заподіяна шкода цим злочинним діянням [7, с. 145]. Загальний об'єкт кримінального правопорушення відображений у ч. 1 ст. 1 КК України, де вказується, що завданням КК України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням. Родовий об'єкт розглядають як певне коло тотожних або однорідних за своєю соціальною й економічною сутністю суспільних відносин, які внаслідок цього охороняються єдиним комплексом взаємопов'язаних кримінально-правових норм [11, с. 142]. Він відображає характер суспільної небезпечності певного роду кримінальних правопорушень, внаслідок чого часто використовується як критерій об'єднання їх окремих складів у групи і подальшого розміщення таких груп в Особливій частині КК України. Склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 258 КК України, розміщений в розділі IX Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти громадської безпеки», тому родо-

вим об'єктом терористичного акту є громадська безпека. Громадську безпеку як об'єкт кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, у тому числі терористичного акту, слід визначити як стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від негативних наслідків явищ соціального, природного або техногенного характеру, а також підтримка достатнього рівня такої захищеності для нормального їх функціонування. Громадська безпека пов'язана з двома формами діяльності людини – дотриманням загальних правил безпеки і дотриманням спеціальних правил безпеки. Під видовим об'єктом слід розуміти більш вузьку групу якісно однорідних суспільних відносин, які можуть бути виокремлені в межах родового об'єкта. О. В. Кириченко стверджує, що громадську безпеку, як родовий об'єкт кримінально-правової охорони, диференційовано на види, які слід вважати видовими об'єктами кримінально-правової охорони. Він зазначає, що вітчизняний законодавець зосередив у розділі X Особливої частини КК України кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, а у розділі XI – кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, і тим самим виділив два самостійних види громадської безпеки – виробничу та транспортну. Тому до розділу IX Особливої частини КК України, пропонує залучити широківживаний доктриною кримінального права термін «загальна громадська безпека» [4, с. 72–74]. Безпосередній об'єкт – суспільні відносини, що поставлені під охорону конкретної статті Особливої частини КК України і яким заподіюється шкода при вчиненні окремого кримінального правопорушення. Основний безпосередній об'єкт знаходиться в межах родового об'єкта і є суспільними відносинами, на які в першу чергу посягає кримінальне правопорушення [12, с. 210]. Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є громадська (загальна) безпека – стан захищеності життєдіяльності людей від джерел підвищеної небезпеки. Додатковий безпосередній об'єкт – це ті суспільні відносини, посягання на які здійснюється чи може здійснюватися одночасно з посяганням на основний безпосередній об'єкт. Аналіз кримінально-правової норми, яка встановлює відповідальність за терористичний акт, дає підстави стверджувати, що додатковим об'єктом можуть бути життя і здоров'я людини, власність, довілля, авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, нормальне функціонування підприємств, установ або організацій. Зазначені цінності є додатковим факультативним об'єктом, оскільки вчинення дій, які підпадають під ознаки терористичного акту, не в усіх випадках їх вчинення можуть спричинити їм шкоду [4, с. 75].

Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення в теорії кримінального права має особливе значення, яке полягає у тому, що саме ознаки об'єктивної сторони законодавець закріплює в диспозиції статті Особливої частини КК України. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони будь-якого кримінального правопорушення є діяння у формі дії або бездіяльності. Можна стверджувати, що об'єктивна сторона терористичного акту, передбаченого ч. 1 ст. 258 КК України, характеризується насамперед суспільно небезпечним діянням та проявляється лише у своїй активній формі, тобто як дія (активний, усвідомлений, вольовий, суспільно небезпечний, протиправний акт поведінки людини). У диспозиції ч. 1 ст. 258 КК України законодавець зафіксував визначальні, типові об'єктивні ознаки цього кримінального правопорушення, що виражаються в діяннях у формі дій: 1) застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, а також 2) погроза вчинення зазначених дій. Під застосуванням зброї розуміється використання її вражаючих властивостей проти життя, здоров'я, майна чи довілля. Вчинення вибуху слід розглядати як займання певних об'єктів, яке супроводжується сильним звуком,

внаслідок миттєвого хімічного розкладання речовин і створення сильно нагрітих газів, а вчинення підпалу охоплює дії, спрямовані на свідоме викликання пожежі. До інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків відносяться такі дії, що поєднувались із застосуванням отруйних речовин або виявились у затопленні, обвалах, камінепадах, зруйнуванні будівель, споруд, доріг, засобів зв'язку, пошкодження об'єктів довкілля, нафтових родовищ тощо. Таку ознаку об'єктивної сторони терористичного акту, як діяння ми проаналізували. Тепер переходимо до аналізу наступної ознаки – наслідку. Зазначимо, що використана законодавцем у розглядуваній нормі правова конструкція «які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків» є повністю тотожною за змістом конструкції «які створили небезпеку» [7, с. 167]. Професор Р. С. Орловський вказує на те, що загроза настання суспільно небезпечних наслідків не є суб'єктивним припущенням, вона являє собою об'єктивну категорію, що виражається у створенні кримінально протиправною поведінкою особи такої ситуації, коли дія або бездіяльність закономірно може спричинити зазначені в кримінально-правовій нормі наслідки [13, с. 79]. У теорії кримінального права такі випадки отримали назву «делікти створення небезпеки». Обґрунтовуючи віднесення створення небезпеки до видів суспільно небезпечних наслідків, В. І. Борисов зазначає, що саме в цьому випадку зовнішня обстановка змінюється. З'являються реальні, конкретні умови, сили, які в подальшому їх безперешкодному прояві призведуть до прямої шкоди [14]. Для констатації наявності об'єктивної сторони необхідне встановлення причинного зв'язку між терористичними діями та наслідками у вигляді створеної небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Терористичний акт, що виражається у застосуванні зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків передбачено законодавцем як кримінальне правопорушення із матеріальним складом – «делікт небезпеки» та характеризується наявністю: 1) альтернативних діянь у формі дій: застосування зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій; 2) наслідків кожного з цих діянь (дій) у виді створеної небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 3) причинного зв'язку між зазначеними діями та наслідками. Погроза вчинення зазначених загальнонебезпечних дій передбачає доведення до відома юридичних або фізичних осіб у будь-якій формі наміру вчинити зазначені дії, незалежно від того, чи справді винний мав умисел привести їх до виконання. Погроза – це інформаційна дія, яка може бути виражена як безпосередньо, так і опосередковано, висловлюватися відкрито (публічно) чи анонімно, усно або письмово тощо. При цьому погроза повинна бути реальною, тобто коли існують усі підстави вважати, що така погроза буде реалізована. Як зазначає І. В. Самошенко [15, с. 13–14], кримінально каранна погроза повинна:

1) досягти необхідного ступеня інтенсивності впливу. Інтенсивність погрози – це кількісний її показник, від якого залежить розмір шкоди, що завдається потерпілому, а з ним і ступінь суспільної небезпеки погрози;

2) бути дійсною, тобто вона повинна існувати як конкретний акт поведінки людини в об'єктивному світі, а не в уяві того, кому погрожують. Водночас дійсність виступає як протилежність погрозі уявній, яка фактично не існує;

3) бути реальною – наявність реальних підстав побоюватися виконання погрози.

З моменту такої погрози терористичний акт вважається закінченим кримінальним правопорушенням. Аналіз диспозиції ч. 1 ст. 258 КК України дає підстави стверджувати, що законодавець формулює об'єктивну сторону терористичного акту закріплюючи спосіб, знаряддя та засоби надаючи їм статусу обов'язкових ознак цього складу кримінального правопорушення. Спосіб вчинення кримінального правопорушення являє собою сукупність (систему) прийомів і методів, що використовуються при вчиненні кримінального правопорушення. Частину способів учинення терористичних актів законодавець прямо вказав у диспозиції ч. 1 ст. 258 КК України (застосування зброї, вчинення вибуху та підпалу), однак указаний перелік не є вичерпним, що визначено в законі таким чином: «чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків». Спосіб вчинення цих дій може бути різним, зокрема з трансформацією одних в інші (наприклад, зупинка одного потягу для вчинення аварії іншого потягу). Обраний суб'єктом кримінального правопорушення спосіб або способи мають бути забезпечувальними щодо наслідків (небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків), які не настали внаслідок випадкових обставин. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 258 КК України, є також знаряддя та засоби вчинення цього кримінального правопорушення.

Поняття знаряддя та засоби вчинення кримінального правопорушення не є синонімами, наголошує М. В. Тельпіс [16, с. 19, 28, 51, 53, 38, 54], вони наділені цілком самостійним, індивідуальним змістом. Дискусійним є питанням про те, які саме предмети зовнішнього світу можуть виступати, як знаряддя, а які предмети та явища – як засоби вчинення кримінального правопорушення. Для знарядь кримінального правопорушення типово характерний саме механічний вплив, спрямований на збільшення сили чи її концентрації. Всі інші предмети та речовини відносяться до засобів вчинення кримінального правопорушення. *Зброя* є знаряддям вчинення кримінального правопорушення передбаченого у ч. 1 ст. 258 КК України. Вона використовується винним для вражаючої дії та заподіяння фізичної шкоди людині. Застосовуючи її особа прагне безпосередньо завдати максимальної фізичної шкоди шляхом концентрації своєї сили або використання вражаючих властивостей самої зброї. Винний заощаджує свої фізичні можливості і отримує перевагу навіть перед фізично сильнішим противником. Наприклад, людина, озброєна вогнепальною зброєю, здатна підпорядкувати і контролювати собі волю великої кількості людей. Таким чином, знаряддя вчинення кримінального правопорушення – це предмети матеріального світу, що використовуються для руйнівного впливу на предмет кримінального правопорушення та/або для спричинення фізичної шкоди, які повністю знаходяться під контролем свідомості і волі особи, що їх використовує для безпосереднього вчинення діяння зменшуючи кількість зусиль, або концентруючи силу. В свою чергу засоби вчинення кримінального правопорушення це різноманітні речовини, предмети, газу та інше, хімічна (отрута), фізичні (електричний струм, радіація), біологічні (інфекційні хвороби) та інше, властивості яких використовуються в процесі вчинення кримінального правопорушення для створення сприятливих умов його реалізації і полегшення процесу його виконання і не знаходяться під повним контролем свідомості і волі суб'єкта. В науці проводять наступну класифікацію засобів: боеприпаси, наркотичні засоби, вибу-

хові речовини, пристрої, отруйні речовини, інформація, документи. Включення вибухових речовин до переліку небезпечних предметів, які без допомоги ззовні використовуватися не можуть, дає підставу відносити їх до засобів вчинення терористичного акту.

Висновки. Терористичний акт є різновидом тероризму. Поняття «тероризм» та «терористичний акт» знаходяться в органічному зв'язку і є ідентичними, якщо тероризм виражається в безпосередньому вчиненні терористичного акту передбаченого ст. 258 КК України. Родовим об'єктом терористичного акту є суспільні відносини, які забезпечують громадську безпеку, тобто у скороченому значенні – родовим об'єктом цього кримінального правопорушення є громадська безпека. Основним безпосереднім об'єктом терористичного акту є громадська (загальна) безпека – стан захищеності життєдіяльності людей від джерел під-

вищеної небезпеки. Додатковим об'єктом можуть бути життя і здоров'я людини, власність, довкілля, авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, нормальне функціонування підприємств, установ або організацій. Об'єктивна сторона терористичного акту виражається в: 1) діянні у формі дій, що полягає в застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій; наслідках у вигляді створеної небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; причинного зв'язку між зазначеними діями та наслідками; 2) діянні у формі дії, а саме погрози вчинення зазначених дій. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони терористичного акту є спосіб, який виступає забезпечувальним для настання наслідків, а також знаряддя та засоби вчинення цього кримінального правопорушення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Панов М. І., Тихий В. П. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3 (22). С. 10-16.
2. Тихий В. П. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 31-46.
3. Борисов В. І. Вибрані твори. Кн. 2. Харків : Право, 2023. 840 с.
4. Кириченко О. В., Чорний О. М., Шамара О. В. Протидія терористичним актам в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія. Дніпро : Ліра, 2022. 181 с.
5. Ємельянов В. П. Злочини терористичної спрямованості. Харків : Рубікон, 1997. 160 с.
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638-IV / *Верховна Рада України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 31.07.2024).
7. Демидова Л. М., Попович О. С. Кримінально-правова охорона національної безпеки України: терористичний акт : монографія. Харків : Право, 2021. 400 с.
8. Велика українська юридична енциклопедія. У 20 т. Т. 17. Кримінальне право. Харків : Право, 2017. 1064 с.
9. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : монографія / за ред. В. І. Борисова. Харків : Право, 2006. 208 с.
10. Тютюгін В. І., Рубашенко М. А. Кримінальне право України. Загальна частина : посіб. для підгот. до заліків та іспитів. Харків : Право, 2024. 250 с.
11. Тацій В. Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві. Харків : Право, 2016. 256 с.
12. Тацій В. Я., Пономаренко Ю. А. Об'єкт кримінального правопорушення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2 (18). С. 207-210.
13. Орловський Р. С., Валовина М. А. Суспільно небезпечні наслідки злочину. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 6, т. 3. С. 76–80.
14. Борисов В. І. Вибрані твори. Харків : Право, 2018. 784 с.
15. Самощенко І. В. Відповідальність за погрозу в кримінальному праві України (поняття, види, спірні питання) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 1997. 23 с.
16. Тельпіс М. В. Кримінально-правова характеристика знарядь та засобів вчинення злочину: дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. 173 с.